

Розділ 1

А винний у всьому берлінський мур.

Якби не Берлінський мур, Сесилія ніколи б не знайшла листа і тепер не сиділа б тут, за кухонним столом, заледве стримуючись, щоб не розпечатати його.

Конверт посірів од тонкого шару пилу. Адресу нашкрябали синьою кульковою ручкою, а почерк був знайомий як свій. Сесилія перевернула конверт. Запечатали його пожовклим клаптиком клейкої стрічки. Коли написали цього листа? Він здавався старим, ніби написаний багато років тому, хоч напевне й не скажеш.

Сесилія не збиралася його розпечатувати. Було цілком очевидно, що цього робити не слід. Серед усіх знайомих вона уславилася своєю рішучістю, і тепер вона вирішила не відкривати конверт, тож нема про що й думати.

Хоча, якщо по щирості, що такого, як вона його розпечатає? Будь-яка жінка відкрила б його миттю. Сесилія згадала всіх своїх подруг і уявила їхню реакцію, якби вона ото зараз їм зателефонувала і запитала їхньої думки.

Міріям Опенгаймер: «Ага. Відкривай».

Ерика Еджкліфф: «Жартуєш? Негайно розпечатай».

Лора Маркс: «Так, мусиш його відкрити, а потім уголос прочитати мені».

Сара Сакс... Сару немає сенсу питати, бо вона зовсім не здатна приймати рішення. Не відповідь навіть на запитання, що їй більше смакує — чай чи кава: сидітиме цілу хвилину з наморщеним чолом, болісно зважуючи переваги й недоліки цих напоїв, а потім нарешті скаже: «Кава! Ні, постривай, чай!»

А якби довелося приймати рішення щодо конверта, в неї б мозок вибухнув.

Малія Рамачандран: «У жодному разі. Це вияв непошани до твого чоловіка. Відкривати не можна».

Часом Малія, з отими своїми величезними карими праведними очима, надто вже самовпевнена.

Залишивши листа на кухонному столі, Сесилія пішла ставити чайник.

Чорти б ухопили Берлінський мур і холодну війну, і того типа, хай хто він такий, який тисяча дев'ятсот сорок якогось там року сидів і міркував, як би то вчинити з невдячними німцями. А потім, клацнувши пальцями, мовив: «Йй-богу, знаю! Ми збудуємо клятий величезний мур, щоб тримати виродків за ним!»

Щоправда, навряд чи він при цьому б лихословив, як старший сержант британської армії.

Естер точно б сказала, кому саме спало на думку збудувати Берлінський мур. Навіть дату народження його б назвала. Швидше за все, це чоловік: тільки чоловік зміг би створити щось настільки жорстоке, безглузде по суті й водночас безжально-дієве.

Цікаво, це прояв сексизму?

Сесилія наповнила чайник, увімкнула його й паперовим рушником стерла краплі води, які бризнули в раковину: раковина має блищати.

Минулого тижня, перед зборами святкового комітету, одна з мамусь, чий трое синів-школярів були плюс-мінус ровесниками трьох дочок Сесилії, назвала якесь її зауваження «трі-і-ішечки сексистським». Сесилія не могла пригадати власних слів, та насправді вона просто пожартувала. І взагалі, хіба жінки не мають права на сексизм на найближчі кілька тисяч років, поки не зрівняють рахунок?

Можливо, вона й сексистка.

Чайник скипів. Сесилія поводила в чашці пакетиком чаю з бергамотом, спостерігаючи, як темні пасма розповзаються по воді, немов чорнило. Бувають речі й гірші за сексизм. Скажімо, виявитися ото такою мамусею, яка говорить «трі-і-ішечки», двома пальцями показуючи оте «трі-і-ішечки».

Сесилія подивилася на запарений чай і зітхнула. Зараз був би доречніший келих вина, але на час Великого посту вона відмовилася від алкоголю. Залишилося всього шість днів. Вона припасла пляшечку дорогого «Ширазу», щоб відкоркувати у Великодню неділю, коли на обід прийдуть тридцять п'ять дорослих і двадцять три діттини, тож вино їй точно знадобиться. Хоча, звісно ж, Сесилії давно набридло розважати гостей. Родичі збираються у них удома на Великдень, День матері, День батька і Різдво. У Джона-Пола п'ятеро молодших братів, всі одружені та з дітьми, тож гурт збирається чималий. Ключ до успіху — планування. Скрупульозне планування.

Узявши чай, Сесилія відійшла до столу. І навіщо вона відмовилася на час посту саме від вина? Поллі ось вчинила мудріше: вирішила утримуватися від полуничного джему. Раніше Сесилія не помічала, щоб Поллі виявляла до полуничного джему бодай якийсь інтерес, а тепер повсякчас захоплює доньку перед відчищенням холодильником — вона тоскно споглядає банку. Заборонений плід!

— Естер! — гукнула Сесилія.

Доньки в сусідній кімнаті дивилися шоу «Зважені та щасливі» і хрумали солоні чипси з величезного пакета, який залишився після нещодавнього пікніка на честь Дня Австралії. І чому три її стрункі донечки так люблять дивитися, як тлусті люди пітніють, плачуть і голодують? І не схоже, щоб це прищеплювало їм схильність до здорового харчування. Варто було б зайти до них і відібрати чипси, але вони без нарікань повечеряють лососем з паровою броколі, до того ж їй не стало б зараз духу на суперечки.

— Нічого не зробили — нічого не отримуєте! — гучно долинуло з телевізора.

Мабуть, її донечкам навіть корисно це почути. Кому це знати краще за Сесилію! І все-таки їй не подобалася тінь легкої відрази, що ковзала на їхніх гладеньких юних обличчях. На дітях вона ніколи не дозволяла собі судити про чиюсь зовнішність, от тільки цього не скажеш про її подруг. Он днями Міріям Опенгаймер голосно заявила — всі вразливі дівчатка почули: «Боже, поглянь-но на мій живіт!» — і кінчиками пальців ухопила

складку шкіри, немов якусь гидоту. Чудово, Міріям, ніби наших дочок і без того мільйон разів на день не закликають зненавидіти власне тіло!

Сказати по правді, живіт Міріям і справді був величеський.

— Естер! — поклікала Сесилія знову.

— Що сталося? — відгукнулася донька терплячим, умисно поступливим тоном, у якому Сесилія запідозрила несвідоме наслідування її власного.

— Кому спало на думку збудувати Берлінський мур?

— Ну, вважається, що це був Микита Хрущов! — негайно відповіла Естер, вимовивши екзотичне ім'я з явним задоволенням і власною неповторною імітацією російської вимови. — Він був ніби як прем'єр-міністром Росії, тільки не зовсім. Але це міг бути й...

Вмить люб'язно відгукнулися її сестри:

— Естер, замовкни!

— Естер! *Я не чую телевізора!*

— Дякую, любя! — Сесилія надпила чай і уявила, як вирушає в минуле і ставить цього Хрущова на місце.

«Ні, містере Хрущов, не буде вам ніякого муру. Він не доведе, що комунізм працює. І взагалі нічого доброго з цієї затії не вийде. Послухайте, я згодна, що капіталізм не найкраща ідея. Хочете, покажу вам останній оплачений мною рахунок? Але вам справді потрібно ще раз усе добряче обміркувати».

Якби він послухав, п'ятдесят років по тому Сесилія не знайшла б цього листа, через який зараз почувається... як би це сказати?

Нездатною зосередитися. Ось як.

А їй подобалося зосереджуватися. Вона пишалася своїм умінням концентруватися. Її повсякденне життя складалося з тисячі крихітних проблем: «Потрібен коріандр», «Стрижка Ізабель», «Хто у вівторок наглядатиме за Поллі на балеті, поки я відведу Естер до логопеда?» — наче це отакий собі величезний пазл, над якими так любить пріти Ізабель. Сесилія, яка ніколи не мала терпіння на пазли, завжди знала, де повинен розташовуватися кожен шматочок її життя і до чого його припасувати.

Та годі, можливо, її життя і не таке вже неординарне. Вона займається шкільними справами і підробляє консультантом у компанії «Таппервер», що займається прямим продажем посуду,— не актриса, не актуарій* або, скажімо... поетеса, що проживає у Вермонті. Нещодавно Сесилія дізналася, що Ліз Броган, з якою вона разом навчалася в середній школі, переїхала у Вермонт і стала поетесою, ще й отримує якісь премії. Та сама Ліз, яка їла бутерброди з сиром і веджімайтом** і постійно губила проїзний на автобус. Сесилії знадобилася неабияка сила волі, щоб погамувати лютя із цього приводу. Не те щоб їй хотілося писати вірші. Одначе, коли подумати, кому й світило пересічне життя, як не Ліз Броган?

Звісно, Сесилія саме до пересічності завжди й прагнула. «Ось така я, типова мамуся з передмістя»,— деколи ловила вона себе на думці, наче хтось її звинувачує в бажанні стати кимсь іншим, кимсь значущим.

Інші матері кажуть, що причавлені проблемами, що їм важко зосередитися, і постійно питають: «Сесиліє, як тобі з усім цим вдається впоратися?» А вона не знає, що відповісти. Вона і справді не розуміє, про які-такі проблеми йдеться.

Але зараз їй здавалося, що плин її життя під загрозою, хоч вона і не могла пояснити чому.

Можливо, це й не стосується листа. Можливо, вся справа в гормонах. Зі слів лікаря Макартура, у неї «можливо, починається періменопауза». «Аж ніяк!» — машинально вигукнула Сесилія, ніби у відповідь на незлостиву образу.

Можливо, це якраз і є та невиразна тривога, яку, як відомо, відчувають деякі жінки. *Інші* жінки. Схильність людей брати все до серця завжди здавалася їй зворушливою. Якщо Сесилії траплялися милі неспокійні люди на кшталт Сари Сакс, їй завжди хотілося погладити їх по сповненій тривог голівці.

Можливо, якщо вона розпечатає лист і переконається, що в ньому немає нічого важливого, їй вдасться знову зосередитися.

* Актуарій — фахівець зі страхових випадків.— *Тут і далі прим. пер.*

** Національна австралійська страва.

У неї ще багато справ. Поскладати два кошики випраної білизни. Терміново зробити три телефонні дзвінки. Спекти до за-втрашніх зборів безглютеновий корж для хворих на ціліацію членів команди, що займаються шкільним веб-сайтом (тобто для Джанін Девідсон).

Та й окрім листа у неї купа клопотів.

Наприклад, питання сексу. Воно постійно маячить у її думках десь на задньому плані.

Насупившись, Сесилія ковзнула долоньями по талії. По «ко-сих м'язах», як називає їх її тренер з пілатесу. Ох, насправді питання сексу не має жодного значення. Вона зовсім про нього не думає. Просто відмовляється про нього думати. Це геть неважливо.

Можливо, і справді саме з того минулорічного ранку її не по-лишає приховане відчуття вразливості. Чітке усвідомлення того, що світ коріандру і прання білизни може зникнути водномить, і тоді вся твоя звичайність випарується, а ти раптом упадеш навколішки, звівши обличчя до неба. Хтось помчить тобі на допо-могу, а інші похапцем відвернуться, мовчки: «Аби тільки це не торкнулося мене».

Сесилія внутрішнім зором всоте побачила цю картину: летить маленький хлопчик-павук. Вона була з тих жінок, хто побіг. Звісно, вона кинулася з машини, відчинивши дверцята, хоча й розуміла: тут уже нічим не зарадиш, як не старайся. Це не були ані її школа, ані її район, ані її парафія. Ніхто з її ді-тей жодного разу не грався з тим малюком, а вона сама ніколи не пила кави з жінкою, яка впала навколішки. Коли це стало-ся, вона лише випадково зупинилася на світлофорі з того боку перехрестя. Малюк, мабуть, років п'ятьох, одягнений у черво-но-синій костюм «людини-павука», чекав на бордюрі, три-маючи маму за руку. Тривав Тиждень книги, тому малюк був у костюмі.

«Але ж насправді людина-павук — зовсім не книжковий пер-сонаж», — подумала ще Сесилія, роздивляючись його.

І тут, з невідомої причини, малюк відпустив мамину руку та ступив крок з краю тротуару в потік машин. Сесилія заверещала.

І ще, як вона пригадала пізніше, несвідомо вдарила кулаком по клаксону.

Якби Сесилія під'їхала бодай на мить пізніше, то не побачила б, як усе сталося. На десять хвилин пізніше — і смерть хлопчика означала б для неї всього-на-всього черговий вимушений об'їзд. Тепер це стало спогадом, через який, імовірно, її онуки коли-небудь попросять: «Бабусю, не стискай мою руку так міцно».

Так, але який може бути зв'язок між хлопчиком-павуком і цим листом?

Вона просто подеколи згадує його.

Сесилія нігтем підштовхнула листа на дальній край столу і взяла бібліотечну книжку, яку принесла Естер, — «Будівництво й падіння Берлінського муру».

Отже, Берлінський мур. Чудово.

Уперше вона дізналася, що Берлінський мур ось-ось стане визначальною частиною її життя, сьогодні під час сніданку.

Вони з Естер сиділи за кухонним столом удвох: Джон-Пол до середини відлетів за океан, у Чикаго, а Ізабель з Поллі ще спали.

Зазвичай Сесилія вранці не сідала — снідала, стоячи біля робочого столу, водночас збираючи шкільні обіди, перевіряючи на айпаді замовлення з «Тапперверу», звільняла посудомийну машину, писала клієнтам повідомлення про вечірки або займалася ще чимось. Але тут їй випала рідкісна нагода провести трохи часу наодинці зі своєю любовою дивакуватою середньою донькою, тож поки Естер глitala миску повітряного рису, мати присіла поруч із мискою мюслі й почала чекати.

Цього вона навчилася, спілкуючись із доньками. Не кажи ані слова. Не став запитань. Дай їм достатньо часу — і вони самі розкажуть, що у них на думці. Це схоже на риболовлю, яка теж вимагає тиші й терпцю. Принаймні так кажуть. Сама Сесилія радше почала б забивати собі в чоло цвяхи, аніж подалася рибалити.

Їй важко дається мовчання: Сесилія змалечку була балакуха. «Серйозно, ти хоч іноді затикаєшся?» — запитав її якось колишній хлопець. Особливо багато вона базікала, коли непокоїлася.

Мабуть, з ним їй було неспокійно. Втім, щастя робило її не менш балакучою.

Але того ранку вона і слова не промовила — просто їла й чекала, і, певна річ, Естер заговорила перша.

— Мамо,— почала вона хрипкуватим і впевненим голосом, злегка пришамкуючи.— Ти знаєш, що кількоро людей втекли за Берлінський мур на саморобній повітряній кулі?

— Ні, не знаю,— відповіла Сесилія, хоча, можливо, вона про це й чула.

«Прощавай, „Титанік“, привіт, Берлінський мур»,— подумала вона.

Вона б воліла, щоб Естер поділилася з нею власними переживаннями, тривогами через школу або друзів, запитала, звідки беруться діти. Аж ні, дочці хотілося поговорити про Берлінський мур.

З трирічного віку на Естер час до часу накочують різні захоплення, або, точніше, навіть манії. Першими були динозаври. Звісно, безліч дітей захоплюється динозаврами, та, сказати по правді, інтерес Естер був трохи обтяжливий і своєрідний. Ніщо інше дитину не цікавило. Вона малювала динозаврів, гралася в динозаврів, навіть вбиралася динозавром. «Я не Естер,— заявляла вона.— Я ти-рекс». Кожна казка на ніч мала бути про динозаврів. Кожна розмова повинна була якимось чином зачіпати динозаврів. Щастя, що Джон-Пол поділяв її інтерес, оскільки Сесилія на цю тему більше п'яти хвилин не могла говорити. Вони ж вимерли! Про них взагалі нема чого сказати! Джон-Пол їздив з Естер по музеях, приносив для неї книжки, годинами розмовляв з донькою про трав'яїдних і хижаків.

Відтоді захоплення Естер постійно урізноманітнювалися: від американських гірок до очеретяних жабок. Останнім був «Титанік». Тепер, у десять років, вона досить подорослішала, щоб проводити власні дослідження в бібліотеці та в інтернеті, і Сесилію вражали зібрані нею відомості. Яка десятирічна дівчинка читатиме в ліжку товстелезні історичні книжки, які ледве здатна підняти?

«Заохочуйте її!» — радили шкільні вчителі, але часом Сесилія непокоїлася. Навіть побоювалася, чи не хвора Естер на легку форму аутизму. Коли ж Сесилія поділилася своїми тривогами з власною матір'ю, та тільки розсміялася. «Але ж ти була точнісінько така сама!» — заперечила вона. Однак це зовсім не так. Утримання у бездоганному порядку колекції ляльок Барбі не зараховується.

— А в мене є шматок Берлінського муру, — раптом згадала Сесилія. Вона з приємністю помітила, як в очах Естер спалахнув інтерес. — Я побувала в Німеччині після того, як його знесли.

— Можна поглянути?

— Можеш забрати його собі, любя.

Для Ізабель і Поллі — прикраси та вбрання. Для Естер — шматок Берлінського муру.

У 1990 році Сесилія, якій тоді було двадцять, вирушила в шеститижневу поїздку Європою зі своєю подругою Сарою Сакс. Славетна нерішучість Сари вкупі з уславленою рішучістю Сесилії перетворили їх на ідеальних попутниць: ніяких суперечок між ними й бути не могло.

За декілька місяців перед тим оголосили, що зноситимуть мур. Діставшись Берліна, дівчата побачили вишикуваних уздовж споруди туристів, що за допомогою ключів, камінців та інших підручних знарядь намагалися відколупати по шматочку на згадку. Мур нагадував величезну тушу дракона, який колись тримав місто в страху, а туристи — воронів, що роздзьобують рештки.

Без інструментів було майже неможливо відколоти пристойний шматок, тож Сесилія з Сарою вирішили (тобто Сесилія вирішила) купити сувеніри у підприємливих місцевих мешканців, які розклали товар поблизу. Капіталізм воістину тріумфував. Можна було купити шматочок на будь-який смак — від сірих уламків завбільшки зі скляну кульку до величезних брил з графіті.

Сесилія не пам'ятала, скільки заплатила за сірий камінчик, який, судячи з вигляду, могли підібрати на будь-якому газоні. «Либонь, так і було», — зауважила Сара, коли вони ввечері від'їжджали поїздом з Берліна. Дівчата посміялися з власної довірливості, але, принаймні, почулися причетними до історії.

Сесилія сховала свій уламок у паперовий пакет, підписала його «Мій шматок Берлінського муру» і, повернувшись до Австралії, кинула в коробку з іншими сувенірами: картонними підставками під келихи, проізними квитками, меню, закордонними монетками і готельними ключами.

Тепер Сесилія шкодувала, що не надала муру більше уваги, не зробила більше світлин, не запам'ятала більше байок, якими б могла поділитися з Естер. Власне кажучи, з тієї поїздки в Берлін їй найкраще запам'яталися поцілунки з гарненьким молодим німцем-шатеном у нічному клубі. Він виловлював зі свого келиха кубики льоду і водив ними уздовж її ключиць. Тоді це здавалося Сесилії неймовірно еротичним, а тепер — негігієнічним, та й шкіра потім була вся липка...

Якби ж то вона була з тих допитливих, обізнаних у політиці дівчат, які розпитували місцевих про те, як це було — жити в тіні муру! Натомість тепер вона могла розповісти молодому поколінню лише про поцілунки й кубики льоду. Звісно, Ізабель і Поллі з величезним задоволенням послушали б і про це. Або тільки Поллі. Ізабель, вочевидь, уже перебуває в тому віці, коли огиду вселяє сама думка про те, що її мати могла з кимсь цілуватися.

Сесилія внесла рядок «Знайти шматок Берлінського муру для Е.» у перелік справ на день: у ньому було вже двадцять п'ять пунктів, і для його складання вона користувалася спеціальним додатком на айфоні. Близько другої години вона подалася на горіще — шукати свій шматок історії.

«Горище», мабуть, було занадто гучним найменуванням для комірки під дахом. Щоб туди потрапити, потрібно було висунути донизу драбину з люка в стелі.

Нагорі неможливо було підвестися з колін, щоб не стукнутися головою. Джон-Пол навідріз відмовлявся туди лазити. Він потерпав на клаустрофобію і щодня на роботі долав шість сходових прольотів, аби тільки не користуватися ліфтом.

Бідоласі незрідка снилися кошмари, ніби він замкнений у кімнаті, стіни якої зсуваються. «Стіни!» — кричав він і прокидався спітнілий, з диким поглядом. «Тебе в дитинстві не замикали

в коморі?» — якось запитала у нього Сесилія. З його матері станеться, але він запевнив, що нічого такого не було. «В дитинстві Джон-Полу взагалі ніколи не снилися кошмари, — повідомила Сесилії його мати, коли та запитала про це. — Він чудово спав. Може, ти переогодуєш його на ніч?» Сесилія вже звикла до його кошмарів.

Горище було тісне і напхом напхане, та, певна річ, там була чистота й ідеальний лад. Здається, останніми роками прагнення до ладу стало для Сесилії одним з головних правил. Наче вона — дрібна знаменитість із єдиним приводом претендувати на славу. Дивовижна справа: варто лишень було родині та друзям Сесилії почати обговорювати її організованість і кепкувати з неї, як вона ніби починала сама себе підтримувати — і тепер у неї все було напрочуд добре організовано, так наче родинне життя — це спорт, і вона досягає в ньому рекордів. Так наче вона думала: «Як далеко можна зайти? Як багато ще можна охопити, не втративши контролю?»

І саме тому, в той час як у інших людей, як-от у її сестри Бріджет, кімнати в будинках були напхом напхані порохнявим мотлохом, на горищі Сесилії стояли ряди білих пластмасових контейнерів з чіткими ярличками. Картину псувала лише башта з взуттєвих коробок у кутку, яка належала Джон-Полу. Йому подобалося зберігати квитанції за кожний фінансовий рік в окремії взуттєвій коробці. Він набув цієї звички багато років тому, ще до знайомства з Сесилією, і пишався своїми коробками. А їй завжди кортіло сказати, що картотечна шафа пасує для такої справи набагато краще.

Завдяки ярличкам Сесилія майже відразу знайшла свій шматок Берлінського муру. Зняла накривку з контейнера з позначкою «Сесилія: подорожі/сувеніри. 1985–1990», там він і лежав у вицвілому коричневому паперовому пакеті. Її маленький шматочок історії. Вона витягла кам'яний (чи цементний?) уламок і зважила на долоні. Він виявився ще меншим, ніж їй пригадувалося. Нічого особливого, але, сподіватимемося, він зуміє викликати одну з рідкісних кривуватих посмішок Естер. Щоб отримати посмішку Естер, доводилося старанно працювати.

Потім Сесилія дозволила собі відволіктися (так, вона щодня встигає дуже багато, але ж вона не *машина*, тому час до часу відволікається): попорпатися в коробці й посміятися з власної світлинки з молодим німцем, любителем кубиків льоду. Як і шматочок Берлінського муру, німець виявився не таким привабливим, як їй пам'яталося. А потім задзвонив міський телефон, висмикнувши її з минулого; Сесилія квапливо схопилася і боляче вдарилася головою об стелю. Стіни, стіни! Вона чортихнулася, відскочила і врізалася ліктем у башту з взуттєвих коробок Джона-Пола.

Щонайменше з трьох коробок злетіли накривки, і вміст розсипався, утворивши невеликий паперовий зсув. Саме тому взуттєві коробки — не надто блискуча ідея.

Сесилія знову чортихнулася і потерла забиту голову. У коробках зберігалися документи ще вісімдесятих років. Сесилія почала була складати квитанції стосиком у коробку, аж раптом краєм ока вгледіла власне ім'я на білому діловому конверті.

Вона взяла його в руки — і впізнала почерк Джона-Пола.

Там було написано:

*Моїй дружині Сесилії Фіцпатрик.
Розпечатати тільки в разі моєї смерті*

Сесилія засміялася, але раптом затнулася, ніби на вечірці розреготалася над чиймись словами, а потім усвідомила, що вони не були жартом і її співрозмовник цілком серйозний.

Вона перечитала напис. «Моїй дружині Сесилії Фіцпатрик». Дивна річ: на мить її щокі потеплішали, немов од збентеження. Через нього чи через себе? Напевне вона не знала.

Здавалося, вона напоролася на щось соромітне, ніби заскочила його онануючого у ванній. Міріям Опенгаймер якось застукала Дага за цим заняттям, і тепер (жах!) про це знають усі: після першого ж келиха шампанського секрети починають випліскуватися з Міріям, а якщо ти вже про щось таке дізнався, то забути це абсолютно неможливо.

Що у тому конверті? Сесилія подумала, чи не розірвати його просто тут, поки вона не встигла все обміркувати. Інколи так

само (щоправда, не дуже часто) вона пхала в рот останнє печиво або шоколадку, поки совість не схаменулась і не перемогла жадібність.

Телефон задзвонив знову. Годинника тут не було, і раптом Сесилії здалося, що вона геть втратила відчуття часу.

Запхнувши решту паперів у взуттєву коробку, листа і шматок Берлінського муру Сесилія забрала з собою вниз.

Варто лишень було спуститися з горища, як її підхопила і закрутила стрімка течія життя. Потрібно було доправити велике замовлення посуду, забрати дівчаток зі школи, купити на вечерю рибу (вони часто їли рибу, коли Джон-Пол виїжджав у справах, оскільки він її терпіти не міг), відповісти на телефонні дзвінки. Парафіяльний священник, панотець Джо, дзвонив нагадати про завтрашній похорон сестри Урсули. Схоже, його турбувало, чи збереться люд. Звісно, Сесилія піде. Залишивши загадкового листа Джона-Пола на холодильнику, Сесилія перед вечерею віддала Естер шматочок Берлінського муру.

— Дякую,— відгукнулася донька, зі зворушливою повагою взявши камінчик.— А від якої саме частини муру його відкололи?

— Ну, здається, десь неподалік КПП С,— відповіла Сесилія з життєрадісною впевненістю.

Насправді вона про це й гадки не мала. Пам'ятала лише, що на юнакові з кубиками льоду була червона футболка і білі джинси і що він підняв її зібране у хвіст волосся й сказав: «Дуже мило».

— А він дорого коштує? — запитала Поллі.

— Сумніваюся. Як ти доведеш, що він дійсно з того муру? — запитала Ізабель.— На вигляд звичайнісінький камінець.

— Тест ДМК,— запропонувала Поллі.

Ця дитина забагато дивиться телевізор.

— Не ДМК, а ДНК, і він тільки для людей,— уточнила Естер.

— Я знаю!

Народившись на світ, Поллі обурилася, що її сестри опинилися тут раніше.

— Що ж, тоді чому...

— А як ви гадаєте, проти кого сьогодні голосуватимуть у «Зважених і щасливих»? — запитала Сесилія.

«Так-так,— між іншим зауважила вона про себе.— Хай хто там спостерігає згори за моїм життям, а я змінюю тему з найцікавішого періоду нової історії, який справді міг би чогось навчити моїх дітей, на паскудну телепрограму, яка нічого їх не навчить, але збереже спокій у родині й не доведе мене до головного болю».

Якби Джон-Пол був удома, вона, мабуть, не змінювала б теми. У присутності глядачів вона була набагато кращою матір'ю.

Решту вечері дівчата базікали про «Зважених і щасливих», а Сесилія вдавала зацікавленість і думала про лист на холодильнику. Коли зі столу було прибрано, а діти приклеїлися до телевізора, вона знову узяла його, щоб ще раз поглянути.

Відставивши горнятко з чаєм, вона, глузуючи з себе, піднесла конверт до світла. Здається, всередині лежав списаний від руки аркуш із зошита. Жодного слова розібрати не вдалося.

Може, Джон-Пол побачив по телевізору якусь передачу про те, як солдати в Афганістані писали додому, щоб ці листи доправили у разі їхньої загибелі, ніби послання з могили, і подумав, чи не зробити і йому щось таке?

Вона не могла навіть уявити, як він сідає і береться до цієї справи. Надто вже це сентиментально.

Хоча й мило. Він хотів би, щоб і по його смерті рідні знали, як міцно він їх любив.

«...У разі моєї смерті». Чому він замислився про смерть? Він хворів? Але, схоже, цей лист був написаний давно, а він досі живий. Крім того, заledве кілька тижнів тому він проходив огляд, і доктор Клюгер зазначив, що він «здоровий, як жеребчик». А за кілька днів Джон-Пол гарцював у будинку, закидаючи голову й імітуючи іржання, а Поллі каталася у нього на спині, замість батога розкручуючи над головою кухонний рушник.

Згадавши це, Сесилія посміхнулася, і її тривога розсіялася. Значить, декілька років тому Джон-Пол піддався невластивому йому сентиментальному пориву і написав цього листа. І не варто через це так себе накручувати. Певна річ, не слід його й читати.